

УДК 338.431.6

Н. К. Васильєва,

д. е. н., професор, Дніпропетровський державний аграрний університет

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК СКЛАДОВА ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Розглянуто особливості конкуренції в аграрному секторі економіки України. Обґрунтовано напрями залучення інформаційних технологій для підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських товаровиробників.

The peculiarities of the competition in the agrarian sector of the Ukrainian economy have been considered. The directions of attraction of the information technologies for increasing the competitiveness of the agrarian producers have been substantiated.

ВСТУП

Конкуренція як змагання між суб'єктами господарювання задля одержання переваг над іншими підприємцями завдяки власним досягненням є обов'язковим елементом ринкового середовища. Внаслідок конкуренції відбувається розвиток технологій виробництва, підвищується якість продукції, визначаються нові напрями найвигіднішого застосування капіталу, впорядковується та прискорюється розвиток як окремих господарюючих одиниць, так і цілих галузей економіки. Ефективну економіку країни мають підтримувати конкурентоспроможні підприємства, здатні вистояти в конкурентній боротьбі, про що наголошується у фундаментальних наукових дослідженнях А. Сміта, Д. Рікардо, М. Портера, Й. Шумпетера та багатьох інших відомих вчених.

За офіційною статистикою, аграрний сектор вітчизняної економіки виявив найкращу стійкість до глобальних кризових явищ. Проте сьогодні вітчизняні сільськогосподарські підприємства демонструють незадовільну конкурентоспроможність. Це пояснюється внутрішньою специфікою аграрного ринку, що знає диспаритету цін та неузгодженості попиту і пропозиції за відсутності збалансованості заходів державного регулювання із механізмами вільної ринкової конкуренції [9]. Відомі українські економісти-аграрники, зокрема С.І. Дем'яненко, В.Я. Месель-Веселяк, П.Т. Саблук, В.В. Юрчишин, докладно досліджували проблеми підвищення конкурентоспроможності в сільському господарстві. Проте сучасні економічні реалії передбачають активне залучення інформацій-

них технологій, котрі поєднують комп'ютеризацію планування і прогнозування згідно концепції розбудови "економіки, заснованої на знаннях", де виробництво знань виступає провідним джерелом економічного зростання. У такий спосіб інформаційні ресурси перетворюються у матеріальні та нематеріальні активи господарювання і відіграють важливу роль у забезпеченні конкурентоспроможного аграрного виробництва поряд із земельними, фінансовими та трудовими ресурсами [3].

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

З огляду на актуальність підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств поставимо за мету визначити й обґрунтувати напрями залучення інформаційних технологій у розрізі розвитку сільського господарства як високоефективної конкурентоспроможної на внутрішньому і зовнішньому ринках галузі національної економіки, що забезпечує продовольчу безпеку країни, виробництво високоякісної аграрної продукції та виступає надійною економічною основою українського села [8, с. 8].

РЕЗУЛЬТАТИ

Як вже зазначалося, саме конкуренція виступає рушійною силою ринкової системи господарювання. Конкурентоспроможність підприємства характеризує ефективність його виробничої діяльності та здатність витримувати суперництво з аналогічними суб'єктами ринку стосовно задоволення потреб споживачів своєю продукцією. Конкурентоспроможний товар повинен мати належні якісні властивості та вироблятися із витратами, що є меншими за його по-

точну ринкову ціну. Конкурен-тоспроможний товар є підсум-ковим індикатором конкурен-тоспроможності підприємства, разом із цим, у складі продукції конкурентоспроможного підприємства мають переважати його конкурентоспроможні на ринку вироби [7, с. 64—65].

В українському економічно-му просторі законодавчо закрі-плений захист економічної кон-куренції, що передбачає обме-ження монополізму, запобіган-ня розподілу ринків, ціновим змовам, усуненню інших продавців чи покупців, адже окремий суб'єкт господарювання не повинен визначати умови ринкового обороту това-ру [2, ст. 6].

Через те, що системні кризові явища перетворюються на сталу ознаку середовища господарювання вітчизняних аграрних підприємств, здобуття конкурентних переваг має бути не випадковістю, а закономірним резуль-татом цілеспрямованих зусиль кожного сільськогосподарського товаровиробника. Ефективне управління діяльністю суб'єктів господарювання тісно пов'язується з проце-сами планування і прогнозування, для яких простежуються паралелі із тактичною та стратегічною конкурентоспроможністю під-приємства. Як зазначає Р.А. Фатхутдінов, стратегічна конкурентоспроможність задає орієнтир розвитку підприємства на довгост-рокову перспективу залежно від його цільо-вого позиціонування на ринку та передбачає пошук нових можливостей для перемоги в конкурентній боротьбі з урахуванням адап-тації до ймовірних змін зовнішнього середо-вища господарювання. Тактична конку-рентоспроможність орієнтується на реалізацію намічених стратегічних цілей підприємства для забезпечення ефективного виробництва товарів у найближчій перспективі, ставлячи за мету прибутковість діяльності та раціо-нальне використання виробничого потенці-алу підприємства [10].

Переважна більшість сільськогосподарсь-ких підприємств не приділяє уваги стратегічній конкурентоспроможності, адже в умовах обмеженого ресурсного забезпечення не викону-ються агротехнологічні вимоги виробництва, не оновлюється техніка, виснажуються орендо-вані земельні угіддя, урожайність сільськогос-подарських культур та продуктивність тварин не досягає і 50% від потенційних сортових та

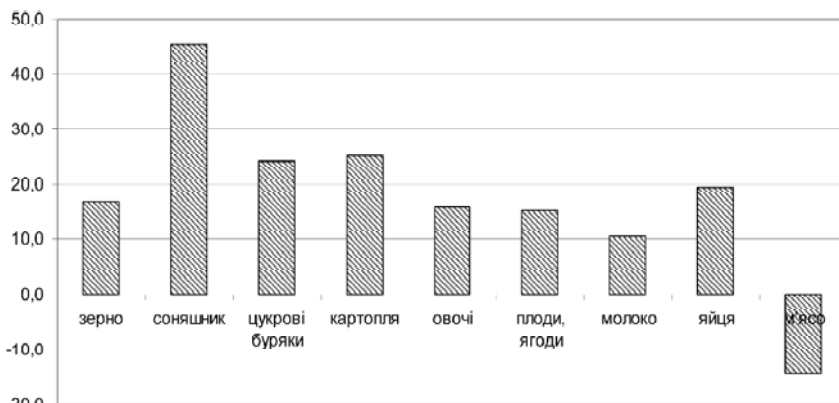

Рис. 1. Середній рівень рентабельності сільськогосподарської продукції за 2008—2011 рр., %

порідних селекційно-генетичних показників. Економічна складова розвитку домінує над його екологічною та соціальною частинами. Поставлена за тактичну мету прибутковість господарювання обертається не відновлювани-ми втратами на стратегічному рівні.

Конкурен-тоспроможність вітчизняних сільськогосподарських підприємств суттєво розрізняється за галузевою спеціалізацією аграрного виробництва. Низький рівень конку-ренції на певному аграрному ринку призво-дить до падіння конкурентоспроможності ви-робників відповідної сільськогосподарської продукції, свідченням чого є незадовільний рівень рентабельності її виробництва. Подібна ситуація простежується для овочів, плодів, ягід, молока та м'яса. Натомість, для вищих за рентабельністю виробництва зерна, соняшни-ку, цукрового буряка, картоплі, яєць спожи-вацький ринок в Україні насичений хлібними продуктами, олією, цукром, картоплею, яйця-ми понад нормою раціонального споживання, що вказано на рис. 1 та рис. 2 за даними [4; 8, с. 127].

Забезпечити формування, оцінку та підви-щення конкурентоспроможності в сільському господарстві, як і в будь-якій іншій галузі еко-номіки, неможливо без застосування сучасних комп'ютерних інформаційних технологій. Їх призначення полягає у збиранні, зберіганні, передачі, обробці й використанні даних, що перетворюватимуться в такий спосіб на інфор-маційні продукти, здатні задовольнити виок-ремлені потреби їхнього користувача. Впливо-вими чинниками якості інформаційного забез-печення виступають обсяг інформаційного фонду, достовірність даних, що його наповню-ють, оперативність та доречність обробки інформаційного запиту користувача, ступінь відповідності інформаційної пропозиції його потребам. Основною метою застосування

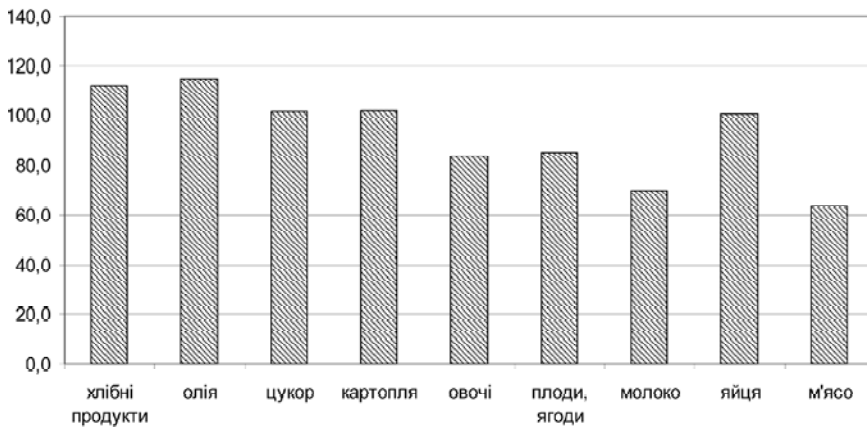

Рис. 2. Середній рівень споживання продуктів за 2008–2011 рр. відносно раціональних норм здорового харчування, %

інформаційних технологій слід вважати створення та підтримку ефективного функціонування внутрішнього інформаційного простору суб'єкта господарювання в межах інформаційного мікропотуку. У межах залучення суб'єкта господарювання до інформаційного макропотуку використання інформаційних технологій орієнтується на найвигідніше позиціонування підприємства в обраному сегменті зовнішнього інформаційного простору та забезпечення доступу користувача до інформаційних ресурсів з довідковими, ознайомчими та продуктивними даними [1].

Найбільш потужним сховищем інформаційних ресурсів є на сьогодні мережа Інтернет, де пошукові системи забезпечують доступ до чинної законодавчо-нормативної бази, офіційних статистичних даних та поточної моніторингової інформації з аграрних ринків. Зручними джерелами різнопланової сільськогосподарської інформації є аграрні портали. Для галузі рослинництва ними надаються каталоги й характеристики сортів зернових, технічних, овочевих, кормових, плодкових, ягідних сільськогосподарських культур, декоративних і лікарських рослин, описуються засоби їх хімічного захисту, зазначаються відомості про обласні й районні державні насінневі інспекції України. Для галузі тваринництва подаються каталоги тварин для свинарства, скотарства, вівчарства, птахівництва, рибництва, хутрового звірівництва, наводяться матеріали стосовно кормової бази й норм годівлі тварин, вказуються відомості щодо племінних господарств, деталізується статистична і довідкова інформація із ветеринарної справи. Інформаційний підрозділ, присвячений технічному забезпеченню, містить каталог машин і обладнання для механізації технологічних операцій в галузях рослинництва, тваринництва та для автоматизації переробки сільськогоспо-

дарської сировини в готову аграрну продукцію. Інформаційний підрозділ переробки та якості аграрної продукції висвітлює нормативно-правові й технологічні аспекти її виробництва, що сприяє прискоренню техніко-технологічної інноваційної модернізації агропромислового виробництва. Інформаційні підрозділи економіки та правового забезпечення сільського господарства містять матеріали щодо основ аграрного бізнесу, оподаткування, страхування, кредиту-

вання та зовнішньо-економічної діяльності товаровиробників аграрного сектору економіки, що йде на користь покращенню оперативної поінформованості аграріїв відносно можливостей фінансово-кредитного забезпечення і сприяє формуванню прозорих демонополізованих аграрних ринків. Зручним засобом електронного прискорення купівлі-продажу товарів та послуг сільського господарства є дошки агрооголошень [5; 6].

На підтримку пошуку порталів та веб-сайтів підприємств і установ сільського господарства створені агровебкаталоги. Ними обробляються запити стосовно підбору об'яв із працевлаштування в аграрному секторі, знаходяться інтернет-магазини і торгівлі майданчики для купівлі-продажу аграрної продукції, виокремлюються сайти з результатами аналітичних досліджень аграрних ринків, маркетингового та інвестиційно-інноваційного аналізу в АПК тощо. Агровебкаталоги містять посилання на сайти державних установ, профільних спілок, асоціацій, громадських організацій, ними анонсуються регулярні аграрні події — виставки, конференції, конгреси, висвітлюються публікації в електронних виданнях, газетах і журналах, причому підтримується доступ як до вітчизняних, так і до зарубіжних багатомовних інформаційних джерел [1].

За можливості, кожне сільськогосподарське підприємство або інтегрована чи кооперована група дрібних господарств повинні мати свій веб-сайт, що позиціонує їх серед конкурентів та дозволяє оперативно висвітлювати і рекламувати власні здобутки та результати діяльності. До переваг Інтернет-представництва слід віднести підвищення інвестиційної привабливості власника веб-сайту та суттєве розширення ринкового сегменту як при виборі постачальників, так і при залученні споживачів його продукції.

Спеціалізація діяльності аграрного підприємства визначає напрями внутрішнього застосування інформаційних технологій на підтримку профільного виробничого процесу. Так, у галузі рослинництва необхідні інформаційні системи агрономії, гідромеліорації, точного землеробства, призначені для планування та статистичної обробки виконання технологічних операцій. Їх використання має посилити конкурентоспроможність вітчизняних сільськогосподарських підприємств, котрі істотно поступаються нею у порівнянні з виробниками провідних аграрних країн, свідченням чого є нижча на 10—110% урожайність за основними сільськогосподарськими культурами. Застосування інформаційних технологій для кількісного обґрунтування планів та прогнозів у рослинництві має бути направлене на збільшення врожаїв для харчових, кормових та біоенергетичних цілей і розширення експорту продукції рослинництва та продуктів її переробки, чого можна досягти шляхом підвищення родючості ґрунтів, використання високопродуктивних сортів рослин і переходу на інноваційні ресурсо- та енергозберігаючі технології виробництва [8, с. 13—21].

У галузі тваринництва використовують інформаційні системи, що виконують on-line моніторинг роботи зоотехнічних підрозділів та служб ветеринарно-санітарного нагляду за умовами утримання тварин та якістю одержуваної продукції. Їх використання має підтримати відновлення прибутковості вітчизняного тваринництва, без чого неможливо вести розмову про конкурентоспроможність окремих суб'єктів господарювання та галузі в цілому. Застосування інформаційних технологій для кількісного обґрунтування планів та прогнозів у тваринництві необхідно орієнтувати на оптимізацію розмірів господарств і ферм усіх форм власності та господарювання шляхом розвитку їх інтеграції та кооперації; забезпечення розширеного відтворення стада завдяки покращенню їх породного складу; впровадження інтенсивних інноваційних технологій механізованого та автоматизованого утримання тварин; збалансування економічних взаємовідносин між сільськогосподарськими та переробними підприємствами [8, с. 22—31].

Спільним напрямом застосування інформаційних технологій у сільському господарстві в цілому є автоматизація роботи адміністративно-управлінських ланок аграрних підприємств: відділу кадрів, бухгалтерії, матеріального та планово-фінансового відділів, що є ознакою

часу стосовно задоволення вимог державних органів управління агропромисловим розвитком регіонів, податкових установ та служб статистики у чинному вітчизняному нормативно-правовому полі. Лідером серед найпоширеніших на сьогодні інформаційних систем бухгалтерського профілю є комплекс програмних конфігурацій на платформі 1С, що охоплює автоматизацію бухгалтерських операцій з грошовими коштами, з обліку виробництва і торгівельних операцій, підтримує управління персоналом та нарахування заробітної плати, логістику складського обліку. Комплексну автоматизацію управління підприємством забезпечують ERP системи, котрі вирішують завдання планування виробництва та моніторингу якості продукції, постачання, розміщення та розподілу запасів, підтримки збутових та маркетингових операцій, управління фінансами, проектами та бізнес-процесами. Провідними інформаційними системами даного класу на сьогодні вважаються R\3 від SAP AG, Oracle Applications від Oracle та BAAN IV.

Економічна ефективність від залучення інформаційних технологій має віддзеркалитися у підвищенні показників конкурентоспроможності господарюючого суб'єкта. А саме, повинні зростати: чистий прибуток, обсяг продаж у вартісному та кількісному вимірі, портфель замовлень і контрактів, швидкість обігу виробничих засобів та грошових коштів, завантаженість виробничих потужностей, обсяги капітальних вкладень, витрати на інноваційну модернізацію, заходи екологізації виробництва та запровадження ресурсо- й енергозберігаючих інтенсивних технологій.

ВИСНОВКИ

1. Конкурентне середовище є обов'язковою складовою сучасної ринкової економіки. Її розвиток безпосередньо залежить від конкурентоспроможності суб'єктів господарювання — підприємств, що мають витримувати кризове навантаження та виробляти конкурентоспроможну за якістю та собівартістю продукцію. В умовах глобалізації ринків загострюється необхідність забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних аграрних підприємств, котрі підпорядковують власну діяльність лише одержанню прибутків, забуваючи про стратегічні цілі екологічного та соціально-економічного розвитку.

2. Формування, оцінка та підвищення конкурентоспроможності аграрного підприємства, згідно стратегічних державних програм розвитку сільського господарства в цілому та цільових орієнтирів окремих виробників, ґрун-

туються на активному залученні інформаційних технологій, котрі охоплюють комп'ютеризоване планування та прогнозування результатів діяльності господарюючих суб'єктів у рослинництві і тваринництві, забезпечують обліково-аналітичну автоматизацію їх адміністративно-управлінських ланок та надають доступ до інформаційних ресурсів сільського господарства у мережі Інтернет. Інформаційні технології мають підтримати підвищення поточної конкурентоспроможності господарюючого суб'єкта завдяки покращенню якісних показників його продукції, а також сприяти посиленню конкурентного потенціалу аграрного підприємства за комплексним профілем його маркетингових, фінансових та виробничих характеристик і показників розвитку.

3. Подальші наукові дослідження з питань підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств з застосуванням інформаційних технологій слід пов'язувати з обґрунтуванням та реалізацією їх впровадження з урахуванням галузевого та технологічно-управлінського аспектів виробництва.

Література:

1. Васильєва Н.К. Інтегрований інноваційно-інвестиційний розвиток аграрних підприємств із застосуванням інформаційних технологій // Економічний простір. — Дніпропетровськ: ПДАБА, 2011. — № 49. — С. 173—180.

2. Закон України "Про захист економічної конкуренції" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 12. — Ст. 64 (зі змінами). — Режим доступу: [http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/Про захист економічної конкуренції](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/Про_захист_економічної_конкуренції)

3. Іванова І.І. Інформаційне забезпечення економіки, заснованої на знаннях: монографія. — К.: Логос, 2011. — 277 с.

4. Сайт Державної служби статистики України. — Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>

5. Сайт-агропортал Аграрний сектор України. — Режим доступу: <http://www.agroua.net>

6. Сайт АГРОПРОМ — Агропромисловий портал. — Режим доступу: <http://agroprom-ua.com/>

7. Словник економічних термінів / С.В. Васильєв, Н.В. Бондарчук, А.П. Макаренко, Л.Л. Мельник. — Дніпропетровськ: ДДАУ, 2005. — 192 с.

8. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року / за ред. Ю.О. Лупенка, В.Я. Месель-Веселяка. — К.: ННЦ "Інститут аграрної економіки", 2012. — 218 с.

9. Трещов М.М. Економічна сутність поняття "конкурентоспроможність підприємства" та специфіка її формування в аграрних підприємствах / Вісник ДДАУ. — 2011. — № 2. — С. 175—178.

10. Фатхутдинов Р.А. Стратегическая конкурентоспособность. — Москва: Экономика, 2005. — 504 с.

Стаття надійшла до редакції 12.11.2012 р.

ДО УВАГИ АВТОРІВ!

ВИМОГИ ДО СТРУКТУРИ ТА ОФОРМЛЕННЯ МАТЕРІАЛУ:

- відомості про автора (авторів): ім'я, по батькові, прізвище, вчене звання, вчений ступінь, посада і місце роботи, службова і домашня адреси (з поштовим індексом), контактний телефон;
- УДК;
- назва статті мовою оригіналу та англійською мовою;
- коротка анотація (2—4 речення) мовою оригіналу та англійською мовою;
- ключові слова;
- текст статті повинен мати такі необхідні елементи: вступ (формулюється наукова проблема, ступінь її вивченості, актуальність тієї частини проблеми, якій присвячена стаття), постановка задачі (формулюються мета і методи дослідження), результати (викладається система доведень запропонованої гіпотези, обґрунтовуються наукові результати), висновки (вказується наукова новизна, теоретична і практична значущість результатів дослідження, перспективи подальших розробок з цієї теми). Розділи повинні бути виділені;
- обов'язковий список використаних джерел у кінці статті;
- обсяг статті — 12—25 тис. знаків (як виняток, не більше 40 тис. знаків);
- шрифти найпоширенішого типу, текстовий шрифт та шрифт формул повинні бути різними;
- ілюстративний матеріал повинен бути поданий чітко і якісно у **чорно-білому** вигляді. Посилання на ілюстрації в тексті статті обов'язкові. До графіків та діаграм мають бути подані таблиці, на основі яких вони збудовані;
- разом із друкованою статтею треба подати її електронний варіант на CD носії або електронною поштою. Файл статті повинен бути збережений у форматі DOC для MS Word. Схеми, рисунки та фотографії слід записувати окремими графічними файлами форматів TIF, BMP, JPG, в імені яких зазначається номер ілюстрації у статті, наприклад pict 4.tif.

Редакція залишає за собою право на незначне редагування і скорочення, а також літературне виправлення статті (зі збереженням головних висновків та стилю автора). Надані матеріали не повертаються.

Адреса редакції: 04112, м. Київ, вул. Дорогожицька, 18, к. 29
для листування: 04112, м. Київ, а/с 61; ecopomy_2008@ukr.net
Тел.: (044) 458-10-73, 223-26-28, 537-14-33